

DEMOKRATIČNI (AVTORITATIVNI) VZGOJNI STIL NAMESTO AVTORITARNEGA IN PERMISIVNEGA

Classroom Management Style: Democratic (Authoritative) Rather Than Authoritarian or Permissive

Eno najbolj aktualnih vprašanj v šolstvu ta hip je, kateri vzgojni stil oz. način vodenja otrok je najprimernejši. Resnici na ljubo vprašanje, kako naj vzgajamo oz. vodimo otroke in mladostnike, sicer spremlja vzgojne prakse že od antike dalje. Danes pa ga zaostrejuje problemi, povezani z medvrstniškim nasiljem, odvisnostjo od spleta in drog, povečanjem ranljivosti mladih, duševnih stisk idr.

Dva od naših tokratnih člankov, članek dr. Kuhar Strategije, vzgojni pristopi in intervence ... in članek dr. Pirc, dr. Pečjak in mag. Štirn Vzgojni stili in podpora staršev pri uravnavanju čustev ..., se sklicujeta na isto, že dolgo uveljavljeno delitev vzgojnih stilov Baumrindove¹ (že pred njo so podobno delitev v zvezi stili vodenja učitelja vpeljali drugi avtorji, npr. Lewin ter Lippitt in White).²

Ta delitev izpostavlja demokratični (imenovan tudi avtoritativni) vzgojni stil kot tistega, ki se ogne pastem in škodljivim učinkom drugih dveh, tj. avtoritarnega (imenovanega tudi avtokratski) in permisivnega. Ker pa uporaba dveh izrazov za isti vzgojni stil (demokratični in avtoritativni) ter sorodnost dveh izrazov za različna vzgojna stila (avtoritativni v nasprotju z avtoritarnim/avtokratskim) utegne bralca zmešati, v nadaljevanju na kratko pojasnjujemo to delitev in v njej uporabljene termine. Pri tem se namenoma naslanjamo na uporabniku (staršem, učiteljem in drugim praktikom) »prijazno« spletno stran, ki predstavlja vzgojnih stilov utemeljuje na priporočilih in strokovnih izhodiščih, podprtih z dokazi, ter jih nazorno predstavlja <https://www.parentingforbrain.com/democratic-parenting/>

Za demokratični (avtoritativni) vzgojni stil so značilni skupno sprejemanje odločitev, vzajemno spoštovanje, avtonomija in odgovornost. Pomembno zanj je ravnovesje med neodvisnostjo, mejami in skrbjo za dobrobit vseh. V predstavitvi knjige Betty Lou Bettner and Amy Lew "Raising Kids Who Can"³ je demokratični stil opisan kot sistem nekaznovalnega in nepodkupljivega zaupanja in

gradnje spoštovanja med starši in otroki. Temelji na globljem razumevanju in empatiji do otrokovih potreb, čustev in tudi miselnih procesov, kar vodi v občutek povezanosti in pripadnosti, zmožnosti, samostojnosti in poguma, ter omogoča dogovarjanje in uglaševanje vseh vključenih. Terja veliko zavzetosti, senzitivnosti, preudarnosti in potrpežljivosti s strani vzgojiteljev, staršev oz. učiteljev.

Na jasno razlago, zakaj je ponekod poimenovan kot demokratični, drugod pa kot avtoritativni, nismo naleteli; sklepamo pa lahko, da uporaba izraza demokratičen nekoliko bolj izpostavlja naravo odnosov med udeleženci, ki se vzpostavljajo pri takem stilu (torej dogovarjanje, upoštevanje drug drugega, uglaševanje, prevzemanje soodgovornosti), uporaba izraza avtoritativen za isti vzgojni stil pa poudarek daje na tistega, ki ta stil izvaja, oz. na to, da se s položaja zdrave avtoritete spodbuja zdravo povezanost in demokratične odnose.

Za avtoritarni (avtokratski) vzgojni stil pa so – nasprotno – značilne strogost, visoke zahteve in šibka podpornost in odzivnost (na otrokove potrebe, pobude ...), celo hladnost. Za tem so lahko napačne predpostavke tistega, ki »vzgaja«, npr.: da uporaba strogosti ali celo (pri)sile otroke krepi (in preprečuje razvajenost), da bodo s tem otrokom »privzgojili« disciplino in ubogljivost ter jih ubranili pred napakami in odkloni ali pa da bodo s tem preprečili, da bi nadzor prevzemali oni. Značilno je poenostavljeno črno-belo oz. ultimativno razmišljanje.

Nasprotno je za tretji, permisivni vzgojni stil, značilno, da je vsedopuščajoč, prežet s toplino in negovanjem, ne postavlja pa pred otroke meja, jasnih pričakovanj in spoštovanja dogovorov in ne nudi konsistentnosti.

Zelo poenostavljeno bi torej lahko povzeli, da sta za demokratični (avtoritativni) vzgojni stil značilni visoka odzivnost in visoka zahtevnost, za permisivnost visoka odzivnost in nizka zahtevnost, za avtoritarnost (avtokratskost) pa nizka odzivnost in visoka zahtevnost. Permisivnosti ne smemo

- 1 Npr. Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. Child Development. 37(4), 887–907, in Baumrind D. Patterns of parental authority and adolescent autonomy. New Directions for Child and Adolescent Development. Objavljeno na spletu 2005: 61–69.
- 2 Avtorji sicer k problematiki vzgojnega vodenja pristopajo z različnih vidikov:
 - tradicionalni tipološki, kot je tipologija vzgojnih stilov, ki jo osvetljujemo na tem mestu;
 - dimenzionalni, ki raje kot o tipih govori o izraženosti dimenzij pri starših/učiteljih:
 1. čustvena toplina (naklonjenost, ljubezen, podpora in sprejemanje),
 2. zagotavljanje strukture oz. vedenjskega nadzora (jasna/dosledna pričakovanja ter omejitve, disciplina in spremljanje vedenja),
 3. podpora pri avtonomiji (v smislu spodbujanja avtonomije, samostojnega reševanja problemov in sodelovanja pri odločitvah);
 - nekateri drugi pristopi pa izpostavljajo pomen vplivanja na medvrstniške odnose in skupnostnih praks (ki jih v tej številki revije omenja v svoji kolumni dr. Kroflič).
- 3 Lou Bettner, B., in Lew, A. (1989). Raising Kids who Can: Use Good Judgment, Assume Responsibility, Communicate Effectively, Respect Self and Others, Cooperate, Develop Self-esteem and Enjoy Life. Connexions Press.

enačiti s toplino in odzivnostjo, ampak je pri permisivnosti to dvoje kombinirano s pomanjkanjem meja – in v tem je njena škodljivost! Škodljivi torej nista toplina in odzivnost sami po sebi, ampak pomankanje meja v kombinaciji z njima (zdravorazumsko poimenovano popuščanje, razvajanje ipd.). Nasprotno: toplina in odzivnost sta temelj zdrave navezanosti, ki je ključna za zdrav razvoj, morata pa biti kombinirani z jasnimi in konsistentnimi pričakovanji in mejami. Zato je priporočljiv demokratični (avtoritativni) stil, ki je takšna kombinacija topline, spodbudnosti in odzivnosti, a hkrati temelji na postavljanju meja in doslednosti ter prispeva k samouravnavanju in rezilientnosti. Avtorici Ross in Bondy (2008) ga zato poimenujeta kar topli zahtevnež (»warm demander«), ki zastopa spodbudno odločnost.

Avtoritarni (avtokratski) vzgojni stil prevladuje v starejših generacijah, v določenih kulturah in določenih okoljih. Nekatere raziskave so pokazale, da lahko pozitivno učinkuje na učne dosežke v visokostorilnostnih kulturah (npr. Kitajska, Singapur), a na škodo razvitosti čustvenih in socialnih veščin, večje agresivnosti in manjše sprejetosti s strani vrstnikov ter povečanih čustvenih stisk in motenj duševnega zdravja (samomorilnost ipd.). Nekatere študije pa kažejo negativne učinke tudi na učne dosežke. <https://www.parentingforbrain.com/democratic-parenting/>

Naknadno je bil tem trem vzgojnim stilom dodan še vzgojni stil zanemarjanja, za katerega pa sta značilna tako pomanjkanje strukture kot odzivnosti in topline.

Za konec naj zapišemo, da je težko govoriti o univerzalno »najprimernejšem« načinu vodenja otrok. Realnost vzgajanja je zapletena, učinkovitost vzgojnega stila pa lahko variira glede na posameznega otroka, družinsko dinamiko, kulturni kontekst in druge, specifične okoliščine. Vsekakor sta potrebna prilagodljivost in individualiziran pristop; vzgojni slog ni nujno neka fiksna značilnost tistega, ki vzgaja, ampak ga je treba včasih znati smiselno in previdno prilagajati posebnostim/potrebam otroka ali značilnostim skupine, ki jo vodimo. Tudi permisivni slog je kdaj primeren (npr. v določenih situacijah, ko delamo s starejšimi mladostniki ali kadar želimo načrtno ustvariti situacijo, da se otroci učijo iz svojih napak), izjemoma pa tudi avtoritarni – npr. kot krizni odziv, ko je ogrožena dobrobit posameznika ali skupine. Gotovo pa t. i. demokratični (avtoritativni) stil kot koncept zaobjema ključne vidike zdravega razvoja: zdravo povezanost, jasna pravila/smiselno visoka pričakovanja in hkrati podporo, empatijo in odprto komunikacijo. Ne nazadnje je Baumrind prišla do svojih ugotovitev o vzgojnih stilih na podlagi obsežnih raziskav in opazovanj družin, pri čemer je analizirala interakcije med starši in otroki ter učinke različnih vzgojnih praks na vedenje in razvoj otrok. Njeni koncepti so bili preverjeni v empiričnih analizah, ki kažejo povezave med specifičnimi pristopi k vzgoji in različnimi izidi v vedenju in čustvenem razvoju otrok.

Kolumna je nastala v sodelovanju z gostujočima urednicama dr. Katjo Košir in dr. Sonjo Pečjak ter eno od avtoric, dr. Metko Kuhar.

► PREGLEDNICA 1: Tipi štirih vzgojnih stilov (staršev) z učinki na razvoj otrok

DIMENZIJA	Demokratičen (avtoritativen)	Avtoritaren (avtokratski)	Permisiven (»laissez faire«)	Zanemarjujoč (ignorirajoč)
Odzivnost	Toplina in podpornost	Hlad in odsotnost podpore	Toplina in podpornost	Hlad in zanemarjanje
Zahtevnost in pričakovanja	Visoka pričakovanja in standardi, skladni z razvojno stopnjo in zmožnostmi	Visoki standardi, lahko previsoki za stopnjo zrelosti in zmožnosti	Malo zahtev in nadzora	Malo zahtev in malo meja
Komunikacija	Odprta, spodbuja uglasjevanje, dopušča dogovarjanje in pogajanja.	Enosmerna, ni dovoljeno ugovarjanje ali razpravljanje.	Ne sloni na upoštevanju dogovorov in pravil.	Malo, ni odziva na potrebe otroka.
Disciplina	Odločnost, a pojasnjevanje; pozitivne strategije (krepitev želenega vedenja)	Kaznovanost, strogost, zahteva se uboganje.	Razpuščenost, nedoslednost	Pomanjkanje vodenja
Neodvisnost	Opogumlja neodvisnost, kritično mišljenje in prevzemanje odgovornosti.	Ne opogumlja neodvisnosti in razmišljanja »z lastno glavo«, pričakuje ubogljivost.	Nekritično upoštevanje in podpiranje vsega pri otroku, ki vodi k njegovemu občutku, da mu je treba v vsem ustreči in ga upoštevati ne glede na okoliščine.	Pomanjkanje vpletenosti, ki vodi »samorastništvo«.
Odnos vzgojitelja z otrokom	Bližina in zdrava povezanost	Pomanjkanje podpornega in varnega okolja	Bolj prijatelj kot vzgojitelj	Čustveno hladen, zanikujoč
Izidi oz. učinki	Pozitivni: na zdrav občutek zaupanja vase in v lastne zmožnosti, neodvisnost, učno uspešnost	Negativni: anksioznost, nizka samopodoba in pomanjkanje zaupanja vase, duševne stiske	Mešani: občutek, da je samoumevno upravičen do nečesa, določeni zdravstveni izzidi, možnost narcizma.	Negativni: nizka samopodoba in pomanjkanje zaupanja vase, slabi vrstniški odnosi, vedenjski problemi

Vir: Li, P. The 4 Types of Parenting Styles and Their Impact On Child Development. <https://www.parentingforbrain.com/wp-content/uploads/4-Types-of-Parenting-Styles.pdf> (zadnjič dopolnjeno 20. 2. 2024)